

לשוננו לעם

עורכים: ע' איתן ומ' מדן

כרך טז, תשכ"ה

האקדמיה ללשון העברית
מוגן בזכויות יוצרים

”חקוקות אותיותיך”

הימנון ללשון העברית •

המשורר העברי אברהם רגלסון כינס בימים אלה את מיטב שירתו בספרו ”חקוקות אותיותיך”. הספר שיצא בהוצאת ”מחברות לספרות” נקרא על שם הפואמה הגדולה ללשון העברית, שרגלסון מכנה אותה הימנון, הפותחת אותו. זהו שיר לימודי חדש, במובן הטוב והנעלה, על הלשון העברית ”הרחימה בלשונות”. שוחרי הלשון ולומדיה ימצאו ללא ספק עניין רב בשיר זה, הממצה בצורה כה נאה, בהבעה עזת ביטוי וססגונית את מיטב סגולותיה של הלשון העברית, כפי שרואה אותה משורר הכותב בה. ”כְּאֹהֶב, מוֹנֶה שְׁבַחִי גְבֻרָתוֹ, וּבְטוּיוֹ קֶצֶר מְרֻשׁוֹ, – אומר המשורר – כֵּן דִּחַף לִי לְאֲרוֹשׁ (מלשון ארשת שפתינו) מְעֻלּוֹתֶיךָ, וְאִם אֲמַסְכֶּנּוּ בְּתֵהֶלְתֵּי...”. אך נציין מיד, שאין זו אהבה המקלקלת את השורה, ואין השפה מתמסכנת-חלילה- בתהילתו של רגלסון. המשורר, ששירתו היא מיזוג של רגש וחוויה עם הגות ומחשבה, מתאר את גאון הלשון העברית מתוך התפעלות והתרוממות הנפש, אבל גם על יסוד ידיעה רחבה ועמוקה ומבחינה של תופעות הלשון. רגלסון, האוניברסלי בשירתו ובתפיסת עולמו, עשה שנים רבות, בהן שנות נערותו ובחרותו, בגולת אמריקה;

”אֵךְ תִּסְכְּרֶנָּה שְׁפֹתַיִם הָאוֹמְרוֹת כִּי עֲזַבְתִּיךָ!” – קורא המשורר –
”נִפְשֶׁךָ הַיּוֹדֵעַת, אֲשֶׁר אִם אֶהְלְתִּי וְסַעַדְתִּי בְּלִשׁוֹן לֹא אֵת,

• שודר בשינויים בפנינת הלשון העברית של ”קול ישראל”.

צַרְתִּיהָ בְּצַלְמָהּ וּבָהּ שָׁמַךְ הַשְּׁגָבָתִי,
וְאָרְכוֹל יִצְוֶאֶךָ לְמַרְחֹק, וּבְגִבְעֵי עֵינַי זָרִים מְזַנְתִּי
גֹאֵן גְּבִירוֹלֶךָ וּבֵר בְּיֹאֲלִיקֶךָ.

ובכך מרמזו לפעולותיו להכנסת יפּיפותו של שם באוהלי יפת
דווקא מזיגת הלשונות שעסק בה מסייעת לו, כנראה, לעמוד על
התופעות המיוחדות של הלשון העברית המעוררות בו
התפעלות: משקלי השמות, בנייני הפעלים על קווי אופיייהם,
החיצוניים והפנימיים, הצורתיים והמשמעיים, השורש השלשי
והסתעפויותיו, השפעת החיית והעיין, ההא והיוד על מבנה
המלים, וכל כיוצא באלה, מתוארים במיטב השיר.

יש שאנו נתקלים בעברית בתופעת שני הפכים במלה אחת,
אם באותו סדר עיצורים ואם בסדר שונה. הנה דברי רגלסון:

שְׁעֲשׂוּעֵי – הַפְּכִיךָ עוֹלָיִם בְּקִנְיָה אֶחָד,
עֵת קְלוֹס וְ שׁוֹנְאִיךָ, עָלָה קְלוֹס וְ מֵאֵשׁ וּמְמִיִּם,
אִם חֲטָאֵת הֵן חֲטָאֵת גַּפְשֶׁךָ בְּאֵזוֹב מְצוּוֹת, וּבְסִפּוּג
הַסְּגוּרָה הַסְּתַפְּגָה.

אֲמֹנָם שֶׁרְשֵׁת מְאָרֶץ, אֶךְ שֶׁבֶת וְהֶשֶׁר שֶׁת,
תְּלָכִי מִתְּהֵלָה אֶל תְּהֵלָה, מִבְּקִיעָה לְקִבְעָה;
תַּחַת אֲשֶׁר נִעְקַרְתָּ וְנִקְרַעְתָּ, תִּרְקַעֵי בְּעַקְרֵי אֲדָם
וּתְרַקִּיעֵי בְּעַקְרֵי הַגּוֹת...

אֶךְ מִמְּגֹאֲלֶיךָ קִרְבֶּךָ תִּגְאֵלִי,
יִרְחֲקוּ מִמֶּךָ קְדוּשֵׁי־חוֹתְרֵי תַחְתֶּיךָ
וְיִתְקַבְּצוּ אֵלֶיךָ קְדוּשֵׁי־חוֹרְתֵי חֲרוֹתֶיךָ.

ההזדהות הזאת של הלשון עם בעליה, העם, עם אמונתו ותולדותיו, עם ארצו לקורותיה ולגופיה, הזדהות זו עוברת כחוט השני בפואמה. "אתך", אומר המשורר, "פַּעַמִּים נִשְׁעַתִּי לְהוֹד, וְנִשְׂרַפְתִּי לְעֵי, וְגִרְשָׁתִּי לְקִלְוֹן...". ומרמוז לחורבן שני הבתים, אבל מוסיף; "אתך ההנתי גִּשְׁת וְתִקַּן פָּנַם אֱלוֹהֵי, הַעֲדֵר שְׁלוֹם מַלְכוּתוֹ מִבְּאֵי אֶרֶץ, - וְתִהְיֶי לִי לְשׁוֹן בְּרִיאָה, לְשׁוֹן הַתְּגִלּוֹת וּלְשׁוֹן קֶץ הַיָּמִים".

וכלשון בריאה ויצירה, לשון התגלות, רואה בה המשורר כמה וכמה קווים טבעיים. בדרך אגב נעיר, שחכמי הסמנטיקה, או תורת המשמעים, בימינו נותנים את דעתם למידת הטבעיות שבהבעה הלשונית, ויש שמנסים לחלק את הלשונות לפי מידת טבעיותן. ודאי שבעברית יש מידה רבה של טבעיות, אם כי לאו דווקא זו שרגלסון מציין:

"לְשׁוֹן הַצּוּמֵחַ הַנּוֹזֵלִים בְּעוֹרְקֶיךָ,
קַחְתָּךְ שְׁעָפִים מְסֻעֵי פִי אֵילָנוֹת,
לְדַתְךָ זְמַרְתַּ הַגְּרוֹן מִזְמַרְתַּ הָאֶרֶץ,
חָתַכְךָ אִמְרַ מְאֵמִיר, יִנְקֶךָ נִיב שְׁפָתַיִם מִתְּנוּבַת
שְׁדִי;

חָרַשׁ תַּחְרְשֵׁי מַחְשְׁבוֹתֶיךָ בְּחַרְשׁ צְאָלִים
וְתַעֲשֵׂי עִם שִׁיחַ בְּרִישִׁיחַ.
עֵינֶיךָ מְצִיצוֹת עִם צִיץ, וְעַם נֶבֶט מִבִּיטוֹת,
הֵן כָּל הָאָדָם עֵץ הַשָּׂדֶה בְּךָ.
אך המשורר רואה את טעם סגולותיה הנפלאות של הלשון רק

כשהיא מתגלה ומתחדשת בפי בעליה-דובריה, ובייחוד בפי
הילדים הרכים, וכאן הוא מקונן על ילדי ישראל שנספו בשואה,
מחיי הלשון ומחדשיה בכוח:

אוריך לא אורים, תורותיך לא תורות
בלתי אם בהגלותם - סיני מתחדש - לעינים משתאות
לזהרם,

חייך לא חיים בלעדי הבל פי תיגוקות -
אהה! עינים טהורות אשר לתיגוקות עברים דועכו ביד
מרצחים,

פיות החן המיועדים לצפצף הברותיך געוו בפרפורי גסיסה,
נחנקו הגרונות הדקים, מתוכם יעלו גוניך;
היו הגויות הקדושות למרקב,

צבורים צבורים על גלי אשפתות ובשוחות דרכים,

אין שם ואין ציון. -

אלי לשון עבריה,

על אזנים רכות לא תספוגנה מעשיותיך -

אברהם מכיר את בוראו והליל על הגג תחת שלג,

על בגות עין לא תתלקחנה גיל לקראת

רבועי אשורית שחורים ומנקדים,

על אצבעות רוזת לא תתאמצנה

לעגל חצי האלף הימני, גג הבית, חרמשי הגימל והזן,

ולסרגל ישרת יוין,

על קולות מתוקים לא יהגו מודה אני,

לא יטעימו ארבע קשיות בליל המצות,

על נערים אבים ונערות חבצלות - אי טהורים! - היו לנוול,
לקצוץ;

ועל עצמך, בכי, לשון,
הן נתמעטה דמותך את, נפרץ בך סרץ,
בהקטם עם נושאיך ומטפחך.
בגויות השרופות, בשלדים המדרדרים -
מנדלאים של עתיד, אחד העמים של מחר,
על דורשיהם יחד, -
מה חלית וענית!
בכי שפולה, ובעוד הדמע חם על לחיך,
עשי למען אויבך יתומיך, אלו הנותרים,
הפלים אל נחם ולחם ובגד וספר,
התחזקי, ושובי אל עמסי תפקידיך: קיים, רפא ובנה...

בשלוש מלים חזקות אלה, בשלושת הפעלים: קיים - רפא
ובנה - ממצה המשורר את עומסי תפקידיה של הלשון העברית
בעבר, בהווה ובעתיד, ואולי רומז הוא לדת (קיים), לציונות
(רפא) ולחברתיות (בנה), שהלשון מאחדת אותן.
"חזקות אותיותיך", ההימנון ללשון העברית של אברהם
רגלסון, הוא פרק שירה נאה ומהנה החושף את חמודות
הלשון העברית, ויש בו הרבה ללמד, לאלף ולהנות.